

Akkervlam van weleer

Bolderik — *Agrostemma githago* (III, 197 – 1814)

Wanneer we de Rode Lijst van bedreigde vaatplanten in ons land beschouwen in het licht van de inspanningen die worden verricht om deze noodlijdende soorten te behouden, dan stuit men al snel op een merkwaardig fenomeen. Enerzijds is er geen biotoop die zoveel ernstig bedreigde en deels zelfs verdwenen soorten bevat als onze akkers, terwijl anderzijds geen biotoop zo weinig bescherming geniet. Zo ontbreken de akkers volledig in de lijsten van Europees te beschermen soorten en habitattypen van Natura 2000, het wettelijke regime dat verregaand invulling geeft aan de natuurbescherming in Nederland. De Rode Lijst telt maar liefst 64 akkerkruiden, waarvan er 15 uit Nederland zijn verdwenen. Denk daarbij aan soorten als akkerzenegroen (XVIII, 1402), blauwe leeuwenbek (XII, 881) en driehoornig walstro (XIX, 1442), maar ook aan vlasdolik (XVIII, 1383), vlashuttentut en vlaswarkruid (VIII, 582), die gebonden waren aan de vlasteelt.

De naam bolderik zou volgens sommigen simpelweg verwijzen naar de bolvormige vruchten, maar erg overtuigend is deze verklaring niet. Andere bronnen geven aan dat de soort haar naam te danken heeft aan het feit dat het een vervelend onkruid is dat men liever kwijt dan rijk is. In het bijzonder de zaden zijn giftig en door hun grootte lastig te zuiveren. Vergelijk andere ‘bol’-woorden, zoals robol, voor moeilijk te verwijderen paardenstaarten (V, 400), waaraan met de beste wil niks bolligs te onderscheiden is.

Ondanks haar status als lastpak voor de boeren, is bolderik een soort die tot de verbeelding spreekt. Dat moge blijken uit het overweldigende aantal afbeeldingen dat in de loop van de tijd in kruidboeken, flora’s en andere botanische werken is verschenen, maar ook uit de lange rij volksnamen waaronder deze soort in uiteenlopende streken bekendstond. Van de vele volksnamen noem ik hier akkervlam, Sint Petrusbloem, roode roggengbloem, orgelbloem, koornroos, roggengfilet en de mysterieuze benaming kruk, waaronder de

soort in mijn streek van herkomst (Midden-Limburg) bekendstond. De soort was hier opvallend algemeen, maar is helaas al letterlijk sinds mensenheugenis verdwenen.

Zoals veel andere akkerkruiden in ons land, hebben de modernisering in de landbouw ook de bolderik parten gespeeld. De introductie van kunstmest, het gebruik van pesticiden en de intensivering van het landgebruik (inclusief bodembewerking en vruchtwisseling) hebben ertoe geleid dat de inheemse soort is teruggedrongen tot enkele reservaatstukken in Zuid-Limburg en het Rivierengebied (langs de IJssel).

Een andere, onvoorziene bedreiging voor de bolderik komt voort uit het ongebreideld uitzaaien van planten via zaadbommen en andere zaadmengsels ten behoeve van insecten en andere fauna (akkervogels). Op zich een nobel streven, maar er schuilt een adder onder het gras. Deze mengsels worden aangeprezen als ‘inheemse planten’, maar ze bevatten veelal zaden van buitenlandse herkomst en van doorgekweekte planten. De attractieve bolderikken in deze ‘carnavalspakketten’ zijn doorgaans afkomstig uit Zuid-Europa en bevatten, naast genetisch materiaal van *Agrostemma githago*, ook genenmateriaal van de in Nederland niet voorkomende *Agrostemma gracile*, de oosterse bolderik. De bedreiging is dat de ingebrachte planten met de inheemse bolderikken gaan kruisen en daarmee de genetische identiteit van de nog resterende inheemse populaties aantasten.

Gelukkig is het tij aan het keren. Initiatieven als Het Levend Archief zetten zich in voor het behoud van de genetische diversiteit van onze flora, en akkers staan de laatste jaren volop in de belangstelling van de natuurbescherming (ook al maken ze geen deel uit van Natura 2000). Voor de fraaie bolderik is het hopelijk nog niet te laat.

— JOOP SCHAMINÉE